

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ — ਗੁਰਸਰਨ ਸਿੰਘ

ਰੇਲ ਹਾਦਸੇ ਤੇ ਲੋਕ ਸਿਆਸਤ

ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਰੇਲ ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਦਸਾ ਤਾਂ ਹਾਦਸਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੜੀ ਸੋਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਹਾਦਸਿਆਂ ਦਾ ਲੋਕ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ?

ਰੇਲ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰੇਲਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦਰ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਗੱਡੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਗੱਡੀਆਂ ਬੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੋ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਅੰਬਾਲਾ ਛਾਉਣੀ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਦੀ ਰੇਲ ਲਾਈਨ ਜਦੋਂ ਟੈਸਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਥਾਂ ਨੁਕਸ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਰੀਕ-ਬਰੀਕ ਤੌਰਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਫੇਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਲਡਿੰਗ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨੁਕਸ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਲਾਈਨ ਨਾ ਹੀ ਵੱਧ ਰਫ਼ਤਾਰ ਦੀ ਗੱਡੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰ ਵੱਧ ਲੋਡ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨੁਕਸ ਪਿਆ ਹੈ।

1951-62 ਦੌਰਾਨ ਜਿਹੜੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਯਾਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਉੱਥੇ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਵਕਤ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਸੇਫਟੀ ਯਨੀ ਬਚਾਓ। ਬਚਾਓ ਦਾ ਅਮਲ ਬਹੁਤ ਡਿਸਪਲਿਨ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਡੈਮ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਅਮਲ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਹਾਦਸਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਉੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰੇਲ ਹਾਦਸਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਾਨਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਰੇਲ ਡੱਬਿਆਂ ਅਤੇ ਇੰਜਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੇਲਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਜਿਹੜੇ ਉੱਤੇ ਥੋਠੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ 'ਬਚਾਓ' ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਬਹੁਦੇਸ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਗੱਡੀਆਂ ਚਲਣ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਇਸ ਉੱਤੇ ਮੁਨਹਸਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਡੀਆਂ ਚਲਾਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਰੇਲ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਸਾਰੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹਾਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਇਜ਼ਤਵਾਕੀਆ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨੇੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ

ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲੋਬੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਰੇਲ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਛਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਛਾਈਆਂ ਜਾਣ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਧਨ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਮੁਹੱਈਆ ਹਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰੇਲ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਾਟੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਟੇ ਵਾਲੇ ਜੇ ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਗੱਡੀਆਂ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 15-20 ਗੱਡੀਆਂ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਲਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਟੇ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਦਿਮਾਗੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਉਹਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਗਲਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਜਾਂ ਵਿਕਲਪ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਅਲਾਰਮ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਹੈ। ਇਹ ਅਲਾਰਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਅੱਜ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ। ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ 'ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚਾਓ ਦੇ ਯੰਤਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਅਲੈਕਟਰੋਨ ਯੰਤਰ ਸਨ। ਡੈਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਵਾਲ ਦੀ ਬਰੀਕੀ ਜਿੰਨੀ ਦੀ ਤੌਰ ਆ ਜਾਏ ਅਲਾਰਮ ਵੱਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਰੇਲ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਲਈ ਵੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੰਤਰ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣ, ਜੋ ਦਸ ਮੀਲ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਲਾਰਮ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਹਾਦਸਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਚਾਓ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਵਪਾਰਕ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਲਈ ਨਾ ਹੀ ਗੱਡੀਆਂ ਅਨੁਵਾਹ ਤੇਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੱਧ ਗੱਡੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਰੇਲ ਪਟੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਬੋਝ ਵਧਾਇਆ ਜਾਏ।

ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ, ਟਿੱਪਣੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਰਕਰ ਡਿਊਟੀ ਕਰਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਤੇ ਹੋਣੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਕਾਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਉਂਗਲੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਂਗਲੀ ਰੱਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਹੋਏ ਭਿਆਨਕ ਰੇਲ ਹਾਦਸੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਣਨ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੇਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਕਿਹੜੀਆਂ ਏਜੈਂਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਿਆਸਤ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ਣਦਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਸੀ ਪਰ ਨਾਲ ਰੇਲ ਪਲੈਨਿੰਗ ਬਾਰੇ ਵੀ ਘੋਖ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵਿਚ ਹਾਦਸਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲੱਗੇਗੀ। ਖ਼ਾਰਗਿਲ ਦੇ ਮਰਚੇ 'ਤੇ ਜਿਤਨੇ ਫੌਜੀ ਸਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਇਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਡਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।